

ПОЕЗІЇ ТУМАСА ТРАНСТРЕМЕРА: ДО ПИТАННЯ ШКІЛЬНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Тумас Йоста Транстремер (1931-2015) – самобутній шведський поет, одна з центральних фігур у європейській поезії другої половини ХХ століття та справжній трендсетер століття ХХІ. У творчому доробку митця – 13 поетичних збірок, перекладених 60 мовами, сукупний тираж яких становить 20 мільйонів примірників.

Тумас Транстремер – лауреат Нобелівської премії 2011 року, проте його ім'я досі не відоме широкому загалу українських читачів. Усталилась думка, що Транстремерова поезія – не для всіх, а для вузького елітарного кола поціновувачів. Загалом, коли мова ведеться про творчий універсум Транстремера, найчастіше зринають епітети «альтернативний», «інакший», «незвичний», які стосуються способу взаємодії автора з реальністю [1, 63].

Уведення віршів Тумаса Транстремера до шкільної програми (хоч і на варіативній основі) сприймається нами як дуже важливий крок для популяризації творів цього автора в Україні. Окрім того, вивчення й інтерпретація творчого доробку митця сприятиме розвитку креативності учнів. Як стверджують сучасні коучі та ментори, саме креативність та нестандартність мислення вирізняють успішну особистість.

Поезії Тумаса Транстремера, на нашу думку, належать до «закритих» герменевтичних текстів, тлумачення яких є доволі складним процесом. Транстремер пише парадоксально, спираючись на власні спогади-враження від картинок-образів одномоментного буття. Автор поєднує інтерес до буденного, прагнення осмислити його приховану сутність, досягнути вічне крізь миттєве.

Письменник апелює до підсвідомості, створює розгалужену систему складних асоціацій, незвичних алюзій і неочікуваних метафор [1, 64].

Тематика віршів Транстремера є традиційною. Дві теми, до яких найчастіше звертається автор, - це природа та людина. Один із головних персонажів творчості – шведська природа – ліси, поля, гори, ріки, шхери, небо, зірки, Космос. Авторський поетичний світ, сповнений духами природи, яка постає персоніфікованою. Людина постає частиною природи, вона керована нею.

Моральний світ людини, її переживання та спогади є предметом дослідження поета. Недаремно ж за освітою Тумас Транстремер – психолог. З психологічної точки зору автора найбільше цікавить така категорія як «спогад». Саме спогади, не завжди приємні, сповнені гіркоти, які названі «бездоганими хамелеонами» формують особистість. Письменник притримується думки, що минулого не змінити, навпаки, воно змінює людину [1, 67].

На рівні форми поезія Тумаса Транстремера вирізняється музичністю та ритмічністю. Найчастіше автор вдається до поезій у прозі та верлібрів. На нашу думку, звучність його поезій завжди цілком конкретна: реальність немовби виринає між вішових рядків. Окрім того, Транстремер вдається до традиційних поетичних форм: хайку, сапфічної та алкеєвої строфи.

Як нам видається, у даному випадку авторський стиль вимагає камерності сприйняття, що йде у розріз із вимогами шкільного аналізу тексту. Адже шкільний аналіз безпосередньо втручається у читацьке світосприймання, спрямовуючи його у задалегідь визначене формальне русло [3,7].

На нашу думку, завдання педагога полягає в тому, щоб допомогти кожному учневі вибудувати власну інтерпретацію віршів автора, бо ж недаремно О.Потебня стверджував, що сила тексту полягає у його впливі на читача [3,7]. А Ю.Лотман зазначав, що поезія «говорить особливою мовою» завдяки «своїй складній структурі»[2,53].

Шкільний аналіз-інтерпретація поезій Транстремера має зґрунтовуватись на особистісному, діалогічному й антидогматичному принципах, апелюючи до активізації когнітивної сфери учня-реципієнта. Аспект взаємодії читача із текстом

має бути втілений через суб'єкт-суб'єктну взаємодію, так званий «діалог згоди», коли інтерпретація відштовхується від внутрішнього світу особистості: руху думок, почуттів і переживань.

Оскільки у віршах Транстремера візуальні образи відтворюють особистісні враження, доцільно буде запропонувати учням створити ілюстрації до поезій у стилі імпресіонізму. Така техніка дозволить передати через кольорову палітру емоційне сприйняття учня.

Зазначимо, що власну творчість поет визначав як «ринву для спогадів», а Я.Голобородько акцентує увагу на фрагментарності й монтажності його віршів[1,67]. То ж цілком закономірно буде запропонувати учням під час вивчення поезії «Спогади бачать мене» створити колаж із фото, на яких зафіксовані яскраві моменти життя.

Окрім того, ключовою ознакою поезії Транстремера є її метафоричність. Загалом для Тумаса Транстремера метафора слугує способом альтернативного сприйняття світу. Можна запропонувати учням створити вільне есе, відштовхнувшись від думки «Пробудження – стрибок із парашутом зі сну».

Варто зазначити, що одна з основних категорій смислової поетики автора – інакшість. Вона є близькою для кожного підлітка, який болісно свою інакшість переживає. Доречно звернутись до хайку автора, які лаконічно цю інакшість розкривають (наприклад, у циклі «В'язниця»), дають змогу поглянути на світ з точки зору іншої людини. Можемо запропонувати учням повправлятися у створенні власних хайку, активізуючи їхню творчість та креативність.

Оскільки сам Тумас Транстремер був музикантом, а літературознавці відзначають музичність та ритмізованість його поезій, вважаємо за доречне запропонувати учням вдатися до мелодекламації.

Як зазначає І.Мегедь, доцільним є створення власних арт-об'єктів на основі поезій Транстремера. Адже нині у містечку Вестерос, де поет прожив 35 років, створенні арт-об'єкти: поетичні рядки Транстремера вмуровані між кам'яними плитами центральних вулиць, існує парк поезії митця. Такий акціонізм

показує інтегрованість поезії у життя, взаємодію із ним. А також допомагає учням відчутти себе частиною альтернативного світу поезії Тумаса Транстремера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голобородько Я. Ю. Альтер-простори Тумаса Транстрьомера / Я. Ю. Голобородько. // Вісник НАН України. – 2012. – №1. – С. 63–68.
2. Ціпов'яз Л. О. "Всередині - безкінечність..." Оновлений погляд на реальність у поезії Тумаса Транстремера / Л. О. Ціпов'яз. // Зарубіжна література в школах України. – 2018. – №10. – С. 11-15.
3. Шалагінов Б.Б. Науковий та «шкільний» аналізи художнього тексту // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. - № 6. – С. 7-9.
4. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста. – Л., 1972. – 272 с.